

100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΝΩΣΤΗ Β΄ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Του Βασιλείου Γιαννογλούδη
Καθηγητού 4 Λυκείου Σερρών και αντιπροέδρου ΕΜΕΙΣ
(Δημοσιεύτηκε στην εφημ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ 25/9/2018 σσ. 12-13)

Στην Αθηναϊκή εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ (φ. 21/09/1918 στη σ. 2) δημοσιεύεται ένα συντομότερο τηλεγράφημα του τότε πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου που το απέστειλε με έκδηλη χαρά από τη Θεσσαλονίκη στις 20 Σεπτεμβρίου 1918 και απευθύνονταν προς τον Αντιπρόεδρο του Υπουργικού Συμβουλίου κ. Ρέπουλην: «Σήμερα την πρωίαν ο Εθνικός Στρατός προελάσας ανακατέλαβε τας Σέρρας. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ»



ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 20 Σεπτεμβρίου.
(Τηλεγραφικῶς)—Υπό τοῦ κ. Πρωθυ-
πουργοῦ ἀπεστάλη πρὸς τὸν Ἀντιπρόε-
δρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου κ. Ρέ-
πουλην τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα:
**«Σήμερα την πρωίαν ὁ Ἐ-
θνικὸς Στρατὸς προελάσας ἀ-
νακατέλαβε τὰς Σέρρας.**
ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τι εἶχε γίνει στα Σέρρας και ἀπὸ ποίους ἀνακατέλαβε (ἀπελευθέρωσε) ὁ Ἐθνικὸς Στρατὸς (ἢ για να δώσουμε την πραγματικὴ σημασία του εθνικοῦ στρατοῦ, στην τότε χρονικὴ στιγμή, ὁ στρατὸς του κινήματος της Ἐθνικῆς Ἀμύνης) τα Σέρρας;

Τα γεγονότα πριν την Β΄ Ἀπελευθέρωση

Κατὰ τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου τα κράτη μπροστά στον ἐπερχόμενο πόλεμο συνασπίζονταν σε δύο ισχυροὺς συνασπισμούς: Την ANΤΑΝΤ (Ἐγκάρδια Συνεννόηση) με ηγέτιδες δυνάμεις την Ἀγγλία, Γαλλία Ρωσία και ἀπὸ το 1917 τις ΗΠΑ και τις δυνάμεις του ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΑΞΟΝΑ καλούμενες και Τριπλὴ Συμμαχία, Γερμανία, Αυστροουγγαρία, Οθωμανικὴ Αυτοκρατορία και ἀργότερα την Βουλγαρία.

Στην Ελλάδα οἱ δύο κύριοι και ἀντίθετοι πόλοι διαμόρφωσης της ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἦταν ὁ Πρωθυπουργὸς Ελ. Βενιζέλος και ὁ βασιλιάς Κωνσταντῖνος Α΄. Για τον Βενιζέλο η ἐξόδος της Ελλάδος ἀπὸ την ουδετερότητα και η συμμαχία με την ANΤΑΝΤ ἦταν ἀποτέλεσμα αφενὸς μεν μιας μακροχρόνιας παράδοσης συμμαχιῶν της Ελλάδος με τη Μεγάλῃ Βρετανία και τη Γαλλία και αφετέρου διότι διέβλεπε την τελικὴ επικράτησή τους. Ὁ Κωνσταντῖνος ὅμως ἔχοντας θαυμασμό για την ὀργάνωση και την ὑπεροχὴ του Γερμανικοῦ στρατοῦ (εἶχε σπουδάσει στη Γερμανία, εἶχε σαφῶς ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τη γερμανικὴ κουλτούρα, ἐνὼ εἶχε παντρευτεῖ την ἀδελφή

του Κάιζερ, ο οποίος του είχε απονείμει και τον βαθμό του Στρατάρχη του γερμανικού στρατού), πίστευε στην τελική νίκη του Άξονα και προσπαθούσε να καλύψει την πολιτική αυτή επικαλούμενος πως έπρεπε η Ελλάδα να παραμείνει ουδέτερη.

Η τελική κατάληξη του διχασμού ήταν να ποδοπατηθεί ο εθνικός έλεγχος της Ελλάδος και οι μεν Άγγλοι μαζί με τους Γάλλους να αποβιβαστούν στη Θεσσαλονίκη, με σκοπό να βοηθήσουν τις Σερβικές δυνάμεις (που εν τω μεταξύ είχαν υποστεί ήττα από Αυστριακούς και Βουλγάρους και είχαν υποχωρήσει στην Κέρκυρα), να οργανώσουν την αντεπίθεσή τους με σκοπό την απόκρουση τους και την ανακατάληψη του εδάφους των. Από την άλλη μεριά οι Βούλγαροι και οι Γερμανοί ήθελαν και πίεζαν τον Βασιλιά Κωνσταντίνο και την υποχείρια κυβέρνησή του (μια και ο Ελ. Βενιζέλος είχε παραιτηθεί καθώς διαφωνούσε με τον ρόλο που ανέλαβε ο βασιλιάς στην εξωτερική πολιτική έξω από τις συνταγματικές προβλέψεις), για δημιουργία μετώπου με την ΑΝΤΑΝΤ στο χώρο του Ν. Σερρών στην έξοδο των στενών του Στρυμόνα στο Ρούπελ.

Το αποτέλεσμα ήταν, μετά από παλινωδίες του Βασιλιά Κωνσταντίνου, των Ελληνικών πολιτικών και στρατιωτικών αρχών, η αφήφιση των Γερμανοβουλγάρων της Ελληνικής κυριαρχίας και η κατάληψη από τους Βουλγάρους το 1916 των Νομών Δράμας, Καβάλας και Σερρών (ανατολικά του ποταμού Στρυμόνα), η ομηρεία - αιχμαλωσία Σερραίων (Δραμινών και Καβαλιωτών) και η μεταφορά τους στη Βουλγαρία για καταναγκαστική εργασία ενίσχυσης των υποδομών της Βουλγαρίας, η δέσμευση σερραϊκών αγροτικών προϊόντων, χρημάτων και οικοδομικών υλικών για τις ανάγκες του βουλγαρικού στρατού και η αιχμαλωσία του ελληνικού 4^{ου} Σώματος Στρατού και η μεταφορά στο Γκαίρλιτς της Γερμανίας. Στόχος της πολιτικής της «συμμάχου» Βουλγαρίας (κατά Κωνσταντίνο) ήταν η αλλαγή της εθνολογικής σύνθεσης της Α. Μακεδονίας ώστε σε επερχόμενη νίκη των κεντρικών δυνάμεων να ενσωματωθεί οριστικά η περιοχή στη Βουλγαρία.

Η κατάληψη και τα βάσανα που προεκλήθησαν από τους Βουλγάρους στο λαό της Αν. Μακεδονίας ξεσήκωσαν το λαό της Β. Ελλάδος και δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη το κίνημα της Εθνικής Αμύνης, που ουσιαστικά αμφισβητούσε έμπρακτα τις πολιτικές επιλογές του Βασιλιά και σκοπό είχε την άμεση απελευθέρωση της Αν. Μακεδονίας.



Μετά τη δημιουργία της προσωρινής Κυβέρνησης της Εθνικής Αμύνης από την τριανδρία Βενιζέλος, Κουντουριώτης, Δαγκλής και με τη βοήθεια της Αντάντ συγκροτείτο ο εθνικός στρατός της Εθνικής Αμύνης και μετά από ολιγόμηνη εκπαίδευση αποστέλλεται μαζί με τις Αγγλικές, Γαλλικές στο Μακεδονικό Μέτωπο, υπό τις διαταγές του Γάλλου αρχιστρατήγου Φρανσέ ντ' Εσπραί.

Ακολουθούν οι επί δύο χρόνια σχεδόν (1916-18) αψιμαχίες στο Μέτωπο με κατάληξη τις κορυφαίες μάχες στη του Σκρα (30/5/1918) και της Δοϊράνης (18-19/9/1918) με ολοκληρωτική νίκη των ελληνικών δυνάμεων, που ανάγκασαν την Βουλγαρία να ζητήσει συνθηκολόγηση τον Σεπτέμβριο του 1918.



Στρατιωτικό σχεδιάσμα της διάταξης των συμμαχικών δυνάμεων, τον Σεπτέμβριο του 1918.

Πως πραγματοποιήθηκε η Β' Απελευθέρωση

Σύμφωνα με την εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ (φ. 19/9/1918), στις 18 Σεπτεμβρίου 1918 στις 8 το πρωί ο Βενιζέλος (αφού ενημέρωσε την Αθήνα ότι πάντες οι όροι Αρχιστρατήγου [Φρανσέ Ντ' Εσπραί] εγένοντο δεκτοί υπό εχθρού, συμπεριλαμβανομένων και των υπ' εμού προβληθέντων και αφορώντων τους πολιτικούς αιχμαλώτους και το καταληφθέν εν Ανατολική Μακεδονία πολεμικόν μας υλικόν), αναχώρησε από Θεσσαλονίκη μεταβαίνοντας στα Σέρρας, για να επισκεφθεί και να εμψυχώσει τα στρατεύματα της Εθνικής Αμύνης που επρόκειτο να εισέλθουν στις Σέρρες. Στη συνέχεια αναφέρεται, από την ίδια εφημερίδα, ότι «Ο κ. Πρόεδρος θα επιστρέψη ... οπότε θα ομιλήση προς τον λαόν της Θεσσαλονίκης, όστις εν διαδηλώσει χαράς διά την επιτευχθείσαν μεγάλην νίκην, θα επιδώση αυτό και τω Αρχιστρατήγω Ντ' Εσπραί σχετικόν ψήφισμα».

Στις 20 Σεπτεμβρίου ο Βενιζέλος στέλνει το χαρμόσυνο μήνυμα της ανακατάληψης των Σερρών, που αναφέραμε στην εισαγωγή, στον αντιπρόεδρο της Κυβέρνησης Ρέπουλη στην Αθήνα. Επίσης ο στρατηγός Δαγκλής επί ευκαιρία της συνθηκολογήσεως της Βουλγαρίας, εξέδωσε προς το Στρατό το εξής διάγγελμα: «Αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και στρατιώται,

Διά της καρτερίας σας, διά των θυσιών σας, διά της αυταπαρνήσεώς σας, συνετελέσατε εις την απόδοσιν της ελευθερίας προς τους ομαίμονάς σας και προς λαούς αδελφούς, οίτινες σκληρώς εδοκιμάσθησαν υπό το πέλμα της βίας. Διά του αίματός σας, διά της ζωής σας, ης δεν εφείσθητε, εξηγοράσθη η τιμή της Ελλάδος. Εστέ υπερήφανοι. Η Πατρίς σας ευγνωμονεί.

Αξιωματικοί, υπαξιωματικοί και στρατιώται,

Η πάλη δεν έληξεν, αλλ' εν βήμα μέγα επετελέσθη προς το τέρμα του τεραστίου αγώνος, ούτινος έπαθλον τυγχάνει η νίκη του Δικαίου και η εξασφάλις της ελευθερίας εις τους λαούς».

Ο ανταποκριτής της εφημ. ΠΑΤΡΙΣ (φ. 21/9/1918) περιγράφει τις πρώτες στιγμές της απελευθέρωσης με τα παρακάτω λόγια: «*ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΙΑ ΧΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΞΕΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΠΕΔΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ 20 Σεπτεμβρίου. Χριστός Ανέστη! Το σύνθημα «εμπρός» εδόθη εις την ηρωικήν μεραρχίαν των Σερρών πρωί-πρωί σήμερον στας πέντε. Και με την πρώτην αυγινήν δροσιάν, με τις πρώτες δοξαστικές μελωδίες των πουλιών που κελαηδούν την χαράν των για το φως και την νέαν ημέραν, εις την ψυχήν των σκλαβωμένων μας, που η προδοσία η αιμώτερη έρριψε σιδηροδέσιμους στα χέρια του Βουλγαρικού κτήνους, χύνονται από μυρίους κρουνούς αοράτους δροσιές εξαίσιες, μελωδίες ουράνιες, χαρές και φώτα ανέκφραστα για τον λυτρωμό τους και το ελευθέρωμά τους.*

Γριές λιγοθυμούν, νέα παλληκάρια, ανδρεία, λιποψυχούν σ' αυτήν την ώρα. Η ψυχή δεν αντέχει σε τόση ευτυχία, έτσι απότομη και μεγάλη. Αυτοί που λυτρώθηκαν χύνονται στα πόδια των λυτρωτών τους και τα κατασπάζονται με παραφορά, με παροξυσμόν, με αλλοφροσύνην. Κλαίνε, χύνουν όλα τα δάκρυα που μάζεψαν στα μαύρα στήθη των τρεις ολοκλήρους χρόνους τώρα, τρεις χρόνους καταραμένους και κολασμένους. Μα οι λυτρωταί, που έσπασαν το κάστρο του εχθρού και τους έβγαλαν από 'κει μέσα ελευθέρους για πάντα πλέον, τους ανασηκώνουν από την στάσιν των της συντριβής και αλλάζουν μαζί των το φιλί του μεγάλου «Χριστός Ανέστη», που πανηγυρίζεται σήμερα απ' άκρη σ' άκρη της Μακεδονίας μας, που ελευθέρωσαν. ...

Η εκκένωσις της πεδιάδος των Σερρών ήρχισε χθες εις τας 6 το απόγευμα. Η 7η Βουλγαρική μεραρχία, εδρεύουσα εις Καβακλή [Λευκόνα], ήρχισε πρώτη αποχωρούσα διά των στενών του Ρούπελ και της Κρέσνας. Περί το μεσονύκτιον απεχώρησεν από των Σερρών μέχρι της λίμνης Ταχινού.

Την 5ην πρωινήν αρχίζει η κατάληψις από τα Ελληνικά τμήματα της εκκενωθείσης ζώνης. Η εκκένωσις υπό των Βουλγάρων εξακολουθεί αυτήν την στιγμήν προς ανατολάς. Ας σημειωθή ότι η εκκενωθείσα μέχρις ώρας ζώνη περιλαμβάνει την κυρίαν αμυντικήν γραμμήν την εγκατασταθείσαν κατά την τριετίαν αυτήν υπό των Βουλγάρων εις την Ανατολικήν Μακεδονίαν.

Συναντώμεν εδώ κι' εκεί μικρά τμήματα υποχωρούντων Βουλγάρων. Με το βλέμμα βαρειά στηριγμένον κατά γης, δεν τολμούν να κυττάξουν κατά πρόσωπον τους ιδικούς μας. Οι φαντάροι μας είναι ποτισμένοι από την ιερότητα της στιγμής και περιφρονητικά αντιπαρέρχονται προ αυτών. Κανέν επεισόδιον δεν εσημειώθη έτσι. Οι περισσότεροι Βούλγαροι είναι άοπλοι και με το κεφάλι σκυμμένο κατά γης. Τα όπλα των τα καταθέτουν σε αποθήκας και ιδικοί μας αξιωματικοί τα παραλαμβάνουν μαζεμένα κατά σωρούς απ' εκεί.

Ευρίσκομεν την πόλιν εις θλιβεράν κατάστασιν. Πολλά οικία είναι ερείπια. Πολλών σπιτιών λείπει όλη η ξυλεία. Ο σταθμός του σιδηροδρόμου μόλις σώζεται. Οι στρατώνες είναι κατεστραμμένοι. Οι ελάχιστοι σωζόμενοι κάτοικοι της πόλεως μας διηγούνται τα αφάνταστα μαρτύριά των της φρικτής τριετίας».

Ο Βενιζέλος στα Σέρρας – Διαπιστώσεις

Όπως μας πληροφορεί η ΠΑΤΡΙΣ (φ. 22/9/1918) «*Την πρωίαν [21/9/1918] ο κ. Βενιζέλος, συνοδευόμενος υπό των κ.κ. Δαγκλή, Ναϊπ Ζαδέ και Ρακτιβάν [Υπουργού Εσωτερικών], καθώς και του σώματος των δημοσίων υπαλλήλων της Ανατολικής Μακεδονίας και των ανταποκριτών του Τύπου, ανεχώρησεν εις Σέρρας. Επίσης ανεχώρησαν οι διοργανωταί του επισιτισμού κ.κ. Παπαχαριζάνου και Νταούτης. Ο κ. Ρακτιβάν προ της αναχωρήσεώς του συνειργάσθη με την Διεύθυνσιν του επισιτισμού Θεσσαλονίκης διά τον τρόπον της συγκεντρώσεως και της αποστολής*

τροφίμων εις την Ανατολικήν Μακεδονίαν. Ήδη απεστάλησαν τρόφιμα εις τας Σέρρας επί τριών αυτοκινήτων. Αύριον αποστέλλονται πολλά άλλα είδη της πρώτης ανάγκης. Την προσεχή εβδομάδα αναχωρεί εις Σέρρας η κυρία Αδοσίδου προς διοργανώσιν της περιθάψεως των ενδεών».

Τέλος στην ίδια εφημερίδα (ΠΑΤΡΙΣ φ. 23/09/1918) δημοσιεύονται διαπιστώσεις του πρωθυπουργού Βενιζέλου και πληροφορίες για την ζοφερή εικόνα των Σερρών: «Αι εντυπώσεις του Πρωθυπουργού κ. Βενιζέλου, επανελθόντος εκ Σερρών, είναι κυριολεκτικώς σπαρακτικά. Δεν εύρεν εκεί παρά ερείπια και δυστυχίαν απερίγραπτον. Το αυτοκίνητον του κ. Προέδρου περιεκυκλώθη από πλήθη γυναικοπαίδων πεινώντων και οδυρομένων δια την απώλειαν των γονέων των.

Εκ των 24.000 κατοίκων των Σερρών μόνον 6.000 γυναικόπαιδα και γέροντες υπάρχουν, διότι οι άνδρες όλοι ανεξαιρέτως απήχθησαν υπό των Βουλγάρων εις Σόφιαν. Πένθος και φρίκη, αλλά το εθνικόν αίσθημα δεν κατέστη, ευτυχώς, δυνατόν να εξαλειφθή, και, όταν η στρατιωτική μουσική εξήλθεν εις τους δρόμους, πληθώρα γαλανολεύκων που εφυλάσσοντο μέσα εις τα μαξιλάρια των κατοίκων, εκυμάτισαν.

Η τιμή του μαύρου άρτου εις τας Σέρρας ήτο 20 δρ. την οκάν. 5.000 Σερραίοι απέθανον εκ της πείνης, επίσης δε απέθανεν εκ μαρασμού ο Μητροπολίτης Σερρών Απόστολος. Παρθένοι εβιάσθησαν συστηματικώς υπό των Βουλγάρων και αι περιουσίαι όλαι σχεδόν διηρπάγησαν. Επί δέκα μήνας παρέμεινεν εις την πόλιν ένα Τουρκικόν σύνταγμα. Οι άνθρωποι είναι σκιαί.

Κατά την τελεσθείσαν δοξολογίαν οι κ.κ. Βενιζέλος και Δαγκλής, ευρεθέντες προ του φρικτού θεάματος του ενδεούς πληθυσμού, εδάκρουν διαρκώς. Τα αυτοκίνητα με άρτον, τρόφιμα και ενδύματα καταφθάνουν αθρόα εκ Θεσσαλονίκης και η διανομή γίνεται ακαταπαύστως εις τον λαόν. Πολλοί αξιωματικοί και στρατιώται προσφέρουν τας τροφάς των εις τον κόσμον.

Ο Αμερικανικός Ερυθρός Σταυρός ιδρύει άσυλα προς στέγασιν και περίθαλψιν των δυστυχών. Ανάγκη επιτακτική εις όλην την Ελλάδα να ενεργηθούν έρανοι, διότι η δυστυχία που μαστίζει τας Σέρρας είναι αφάνταστος».

Τέλος αναφέρουμε ότι συμμεριζόμενοι και βουλευτές των Σερρών την οικτρή κατάσταση των Σερραίων απηύθυναν την παρακάτω έκκληση που δημοσιεύτηκε στην Αθηναϊκή εφημερίδα ΕΜΠΡΟΣ (29/9/1918): «Η κατάσταση του πληθυσμού της Ανατολικής Μακεδονίας είναι γνωστή εκ της περιγραφής των ανταποκριτών σας. Θερμώς παρακαλούμε ανοίξατε στήλας προς συλλογήν εράνων ενδυμάτων, εσωρρούχων, κλινοσκεπασμάτων και παντός είδους υποδήσεως. Οι Βουλευταί Σερρών: Δ. Πάζης, Ι. Αλεξανδρίδης και Δ. Μέλφος».